

Józef Mandziuk

"Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku", pod red. Mieczysława Patera, Katowice 1996 : [recenzja]

Saeculum Christianum : pismo historyczno-społeczne 5/1, 216-217

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku. Red. M. Pater. Katowice 1996, ss. 488.

W ostatnim czasie ukazało się drukiem kilka pozycji słownikowych, dotyczących postaci Kościoła katolickiego w Polsce. Jedne dotyczą osób żyjących: *Kto jest kim w Kościele?* w opracowaniu Grzegorza Polaka, inne żyjących i zmarłych, jak *Słownik księży – pisarzy archidiecezji wrocławskiej 1945 – 1992* autorstwa Józefa Mandziuka, a jeszcze inne – osób zmarłych: *Słownik polskich teologów katolickich 1981 – 1993* i prezentowany *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku*. Istnieje różnica między słownikiem podającym biogram i wybiórczą bibliografią przedmiotową, a dziełem zawierającym bibliografię podmiotową. Na jej bowiem podstawie można naszkicować zyciorys autora i dlatego powinna ona zawierać w miarę pełne zestawienie opublikowanych pozycji. W tym miejscu pragnąłbym jeszcze raz zwrócić się z gorącym apelem do wszystkich autorów, opracowujących bibliografie osób żyjących, aby je przedstawiali do autoryzacji zainteresowanych. Jest to bowiem podstawowy, a często jedyny sposób, aby bibliografia podmiotowa była kompletna. Wszelchność zainteresowań, uwidocznioma nie tylko w naukach teologicznych oraz możliwość druku artykułów w czasopiśmie zagranicznych i coraz liczniejszych czasopiśmie polskich, powoduje, że opracowanie pełnej bibliografii po śmierci autora jest często niemożliwe. Ośmielam się również zaproponować piszącym, aby swoje publikacje odnotowywali w specjalnym zeszycie. Będzie to ważne źródło, dotyczące ich twórczości naukowej i publicystycznej. Co się tyczy słownika biograficznego, to obejmuje on „curriculum vitae” i może zawierać mniej lub więcej danych. Dotyczy to zwłaszcza osób wybitnych, bowiem najtrudniej jest podpiąć się pod biogramem, zawierającym zdanie: „Brak danych biograficznych”. Z takimi wypadkami spotykamy się np. w t. 1 – 4 *Słownika polskich teologów katolickich*, pod red. H. E. Wyczawskiego.

Prezentowany *Słownik* jest długo oczekiwaną pozycją, przybliżającą współczesnemu czytelnikowi postacie duchownych katolickich, którzy w ubiegłych dwóch wiekach na Śląsku odegrali rolę nie tylko religijno-duszpasterską, lecz również społeczną i narodową. Myśl opracowania leksykonu zrodziła się już w 1983 r. i była związana z uczczeniem 100 rocznicy śmierci ks. Emila Michała Szramka, historyka Kościoła na Śląsku, redaktora i wybitnego publicyście śląskiego. Członkowie Rady Redakcyjnej początkowo myśleli o opracowaniu ok. 150 biogramów i rozpoczęli poszukiwania odpowiednio przygotowanych autorów. Do pierwszych należeli dwaj wrocławscy historycy Kościoła: ks. dr Józef Pater i niżej podpisany. Z biegiem lat rosła liczba autorów duchownych i świeckich. Wzrastała też liczba biogramów, osiągając cyfrę 545 zyciorysów. Ogromną rolę odegrał redaktor dzieła – prof. dr hab. Mieczysław Pater z Uniwersytetu Wrocławskiego. Pod jego redakcją pracowało aż 93 autorów, z których 5 do 1996 r. zmarło. Profesora wspierało 12 recenzentów, wśród których było 8 autorów.

Odnosnie pracy redakcyjnej osobiście mogę coś powiedzieć, gdyż w przygotowaniu t. 8 *Słownika polskich teologów katolickich 1981 – 1993* współpracowało ze mną 78 autorów, w tym 27 profesorów. Do autorów należało opracowanie listy teologów z poszczególnych polskich diecezji i zgromadzeń zakonnych. Niestety w kilku przypadkach listy nie były kompletne. Proponuję przeto opracowanie specjalnego tomu teologów pominiętych w dotychczasowych 8 tomach. Wysuwam też sugestię opracowania słownika polskich teologów świeckich i z grona sióstr zakonnych.

Pragnę Panu Profesorowi Mieczysławowi Paterowi złożyć serdeczne gratulacje za wspaniałe dzieło. Z pewnością jest to Jego „opus vitae” w dziedzinie biografistyki. Sądzę, że gdyby nie Jego wielkie zaangażowanie i ogrom włożonej pracy, *Słownik* długo jeszcze nie ukazałby się drukiem.

Z pozycji recenzenta pragnąłbym zwrócić uwagę na trzy sprawy, dotyczące prezentowanego dzieła. Pierwsza – to sprawa doboru księży, których nazwiska

znalazy się na kartach leksykonu. Wydaje mi się, że od początku należało zarzucić myśl uwzględnienia w *Słowniku* biogramów duchownych ewangelickich. Dlaczego? W dwóch ubiegłych stuleciach żyło na Śląsku tak wielu duchownych katolickich, związanych też z polską problematyką narodowościową, iż ich uwzględnienie dałoby w efekcie potężny tom. Pod koniec lat 70-tych opracowywałem na zamówienie Uniwersytetu Wrocławskiego biogramy śląskich księży utrakwistów, czyli władających językiem polskim i niemieckim. W kwerendzie archiwalnej spotkałem wiele postaci z XIX w., które moim zdaniem mogłyby znaleźć swoje miejsce w *Słowniku*. Problem ten dotyczy w jeszcze większej mierze powojennej archidiecezji wrocławskiej. Odnosi się wrażenie, że po wznowieniu prac nad *Słownikiem* w 1994 r. dobór postaci z grona duchowieństwa dolnośląskiego dokonano w pośpiechu, stąd jego niekompletność. Np. z całą pewnością na kartach Słownika powinni znaleźć się księża, uhonorowani przez *Polski Słownik Biograficzny*, jak Kazimierz Grzegorz Romaszkan (t. 31: 1989, s. 619), czy Antoni Reczuch, który został zakwalifikowany przez redakcję PSB, lecz ze względów cenzuralnych nie otrzymał opracowania. Może należałoby pomyśleć o tomie uzupełniającym? Wróć do duchownych ewangelickich. Sądzę, że powinni oni otrzymać osobne opracowanie słownikowe.

Druga sprawa dotyczy bibliografii przedmiotowej. Jest ona oczywiście wybiórcza, lecz powinna zawierać najważniejsze pozycje poświęcone danej postaci. Tymczasem pominięto opracowania wielu duchownych, którzy znaleźli się w poszczególnych tomach *Słownika polskich teologów katolickich*. Otrzymali oni tam w miarę pełną bibliografię podmiotową i przedmiotową. Natomiast autorzy prezentowanego *Słownika* odnotowywali nieraz małe drukowane wspomnienia, pomijając wielozupełne często artykuły leksykalne. Dotyczy to 22 postaci. Należało również uzupełnić bibliografię, a nie zatrzymywać się na roku, w którym artykuł został oddany do Wydawnictwa. Biografie księży zostały opracowane w oparciu o źródła archiwalne i literaturę. Rzecz zrozumiała, że poszczególne życiorysy zyskały na uwzględnieniu materiałów archiwalnych. Szkoda, że nie wszędzie podano sygnatury archiwaliów z poszczególnych archiwów, które byłyby wielce pomocne dla następnym badaczy.

Trzecia sprawa dotyczy rozmiarów poszczególnych biografii. Jest to zagadnienie bardzo ważne i trudne w opracowaniach leksykalnych. Należy przyjąć pewne zasady, do których autorzy nie zawsze się stosują. Tak jest i w recenzowanym *Słowniku*. Np. ks. Tomasz Reginek, który większość życia spędził w Stanach Zjednoczonych, otrzymał co do wielkości taki sam artykuł, jak ks. bp Wincency Urban, jeden z najwybitniejszych hierarchów w dziejach 1000-letniej diecezji wrocławskiej. Podobnie ks. Jan Piskorz, postać wielce kontrowersyjna, posiada dwa razy dłuższy artykuł od ks. bpa Andrzeja Wronki, zasłużonego sufragana wrocławskiego i wybitnego liturgisty.

Pomimo wymienionych zastrzeżeń, uważam *Słownik* za dzieło znakomite, stanowiące wielkie osiągnięcie w historiografii śląskiej. Z pewnością przyczyni się ono do znacznego rozszerzenia wiedzy o roli duchownych śląskich, twórców kultury w szerokim tego słowa znaczeniu. Można żywić nadzieję, że w przyszłości nastąpi kontynuacja tego dzieła z uwzględnieniem uwag recenzentów. Sądzę, że Profesor Mieczysław Pater jako redaktor i wielki zespół autorów *Słownika* swoim dziełem dobrze uczcili zbliżający się jubileusz 1000-lecia biskupstwa wrocławskiego.

Ks. Józef Mandziuk

Ks. Ryszard Mroziuk, *Teologiczne idee polskich Kongresów Eucharystycznych*. Wrocław 1996, ss. 217.

Z okazji 46 Międzynarodowego Kongresu Eucharystycznego we Wrocławiu odbyły się różne sympozja naukowe, organizowane przez instytucje kościelne i świeckie, ukazały się publikacje w postaci książek, np. *Międzynarodowe Kongresy Eucharystycz-*